

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 58.082.133
Західноукраїнського національного університету
доктору філософських наук, професору,
завідувачу кафедри політології та філософії
імені Сергія Коновала
Західноукраїнського національного університету
Чолач Тетяні Вікторівні

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОЇ ОПОНЕНТКИ**

кандидатки політичних наук, доцентки,
доцентки кафедри журналістики Факультету філології
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Шотурми Наталії Володимирівни
на дисертаційну роботу **Приймича Андрія Павловича** на тему:
«Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 052 - «Політологія»

Актуальність обраної теми.

Трансформація сучасного виборчого процесу свідчить про зміщення акцентів від класичної конкуренції політичних програм до відкритого протиборства в інформаційній сфері, де ключовим інструментом стають технології маніпулятивного впливу. Феномен «чорного піару» еволюціонував від поодиноких методів дискредитації до системного елемента електоральної комунікації. Водночас теоретичне осмислення його сутності, структурних механізмів та суспільних наслідків помітно відстає від стрімких змін у медіапросторі, що підкреслює актуальність рецензованого дисертаційного дослідження.

Розвиток цифрових медіа та соціальних мереж істотно змінив умови поширення маніпулятивного контенту: компрометуюча інформація тепер розходиться миттєво й майже неконтрольовано, а межа між фактом і його тенденційною інтерпретацією стає дедалі більш умовною. Виборець щодня отримує потік емоційно забарвлених, здебільшого маніпулятивних повідомлень, а здатність суспільства критично їх фільтрувати

перетворюється на один із ключових чинників стійкості демократичних інституцій.

Для України ця проблематика набуває окремої ваги в контексті інформаційної агресії з боку росії: гібридні загрози, дезінформаційні кампанії та цілеспрямовані маніпуляції у виборчому процесі потребують не лише оперативного реагування, а й ґрунтового наукового аналізу. Вивчення деструктивних маніпулятивних інструментів у виборчих кампаніях безпосередньо корелює із завданнями розбудови стійкості суспільства до інформаційних загроз і захисту суверенного права громадян на усвідомлене волевиявлення.

Дисертаційну роботу Приймича А. П. слід визнати актуальною і в теоретичному, і в практичному вимірах. Її мета - поглибити теоретичні засади вивчення чорного піару та запропонувати підходи до розуміння й нейтралізації маніпулятивних практик у виборчих кампаніях - відповідає нагальним потребам розвитку вітчизняної політичної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертації здійснено вдалу спробу комплексно розв'язати наукове завдання теоретико-методологічного обґрунтування чорного піару як системного феномену сучасного виборчого процесу. Заслужують на увагу авторські підходи до аналізу чорного піару як багаторівневої комунікаційної практики, що діє одночасно на інформаційному, психологічному й соціальному рівнях, а також запропонована система дослідження цього явища в межах холістичного підходу.

Достовірність отриманих результатів забезпечена критичним осмисленням широкого масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів - бібліографія налічує 290 позицій, що свідчить про ґрунтовне опрацювання джерельної бази. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є обґрунтованими й достовірними: вони спираються на теорію

політичної комунікації, результати теоретичних і прикладних досліджень, а також на матеріали аналізу реальних виборчих кампаній.

У роботі застосовано сучасний методологічний інструментарій – системний і холістичний підходи, структурно-функціональний метод, порівняльний аналіз, методи аналізу й синтезу, теоретичне узагальнення. Обраний інструментарій відповідає поставленим завданням та дав змогу дисертанту досягти визначеної мети.

Перший розділ, «Чорний піар як об'єкт політологічного аналізу», присвячено концептуалізації поняття чорного піару та методологічним підходам до його вивчення в електоральному контексті; окремо розглянуто пізнавальний потенціал цього феномену для дослідження виборчого процесу.

У другому розділі, *«Теоретико-методологічна концептуалізація імперативів чорного піару у виборчому процесі»,* запропоновано авторський підхід до розуміння системи суспільних вимог до виборчого процесу через категорію «імператив» і розкрито визначальну роль виборчих настанов у формуванні стратегій чорного піару.

Третій розділ, «Методологія аналізу чорного піару як системного феномену», присвячено розробці інструментарію дослідження чорного піару, його процесуальних характеристик і соціоструктурних особливостей. На увагу заслуговує авторська концепція процесуальної характеристики стратегій і тактик чорного піару у виборчих кампаніях.

Наукова новизна одержаних результатів.

Обґрунтованість отриманих результатів та їхня наукова новизна є беззаперечними. Текст дисертації чітко демонструє вагомий особистий внесок дослідника у розробку обраної теми, а також очевидну оригінальність сформульованих наукових положень.

У дисертації чітко сформульовано мету дослідження, поставлено й реалізовано теоретико-методичні та практичні завдання. Є підстави констатувати, що дисертанту вдалося вирішити поставлені завдання й досягти мети дослідження, а обрані шляхи їх вирішення є оригінальними.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розв'язанні завдання комплексного дослідження чорного піару як системного феномену сучасної виборчої комунікації. Найбільш вагомими науковими здобутками містяться в таких положеннях:

вперше доведено, що виборчі настанови безпосередньо впливають на формування стратегій чорного піару (с. 118–136): політичні актори орієнтуються не лише на програмні цілі, а й на очікування електорату, що нерідко зумовлює використання маніпулятивних технологій, унаслідок чого чорний піар перетворюється на продуману складову виборчої стратегії, що враховує психологію виборця;

вперше узагальнено теоретико-методологічні підходи до аналізу чорного піару у виборчих кампаніях і запропоновано розглядати його як комплексний феномен сучасної політичної комунікації (с. 212–214), що дає змогу інтегрувати різні наукові перспективи та сформувати цілісніше уявлення про його роль у виборчому процесі;

удосконалено підходи до характеристики соціоструктурних особливостей чорного піару (с. 184–207), зокрема встановлено залежність ефективності маніпулятивних технологій від рівня фрагментованості суспільства та особливостей формування інформаційних «бульбашок»;

отримали подальший розвиток уявлення про процесуальні характеристики стратегій і тактик чорного піару у виборчих кампаніях (с. 157–183), зокрема щодо поєднання класичних компроматних технологій, емоційних інформаційних атак і цифрових маніпуляцій через соціальні мережі.

Викладене дає підстави вважати, що робота має значну наукову новизну, відповідає меті й завданням дослідження та збагачує вітчизняну політичну науку.

4. Повнота викладених наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.

Основні результати дослідження опубліковано в 16 наукових працях: 5 статей у фахових виданнях України, 1 параграф у колективній монографії «Трансформація суспільних відносин в Україні в умовах децентралізації публічної влади (соціально-філософський та політологічний аспект)» та 10 публікацій у матеріалах конференцій, зокрема міжнародних - у Мюнхені, Парижі й Ліоні. Це дає підстави вважати виконаними вимоги п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Положення дисертації, що відображають наукову новизну, повністю викладено в зарубіжних і фахових виданнях та обговорено на науково-практичних зібраннях. Наукові результати, висновки й пропозиції, представлені в роботі, належать особисто автору; з праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, що отримані ним самостійно.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Представлені дисертантом результати дослідження, висновки та рекомендації мають як теоретичне, так і практичне значення. Цінність отриманих Приймичем А. П. наукових результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад дослідження чорного піару як системного феномену виборчих кампаній, що істотно розширює аналітичний інструментарій вивчення маніпулятивних технологій у вітчизняній та зарубіжній політичній науці.

Наукову значущість дослідження визначають комплексний підхід до вивчення проблем чорного піару, впорядкування категоріального апарату, з'ясування ролі інформаційних технологій у виборчих стратегіях, а також обґрунтування шляхів підвищення стійкості суспільства до негативних інформаційних впливів.

Практична результативність роботи унаочнюється можливістю впровадження результатів у навчальний процес кафедри політології та філософії імені Сергія Коновала Західноукраїнського національного

університету, у діяльність Тернопільської міської ради та обласної влади Тернопільської області.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз анотації підтверджує її повну відповідність основним положенням дисертації: вона точно відображає зміст роботи й не містить сторонніх тверджень чи ідей.

Представлена українською та англійською мовами анотація є стислим узагальненим викладом дисертації. У ній чітко окреслено ключові результати дослідження, сформульовано наукову новизну та обґрунтовано його практичне значення.

Анотація й текст дисертації оформлені відповідно до вимог, установлених МОН України.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Аналіз наукових публікацій, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації Приймича А. П., не дає підстав фіксувати порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація містить посилання на джерела за кожним випадком використання тверджень, розробок, відомостей, ідей та статистичних даних. Подана до захисту наукова робота відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права та засвідчує прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, застосовані методики досліджень і використані джерела.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Приймича А. П., як і будь-яка наукова праця, містить низку дискусійних питань, що потребують подальшого опрацювання, проте вони не знижують наукової цінності роботи й не впливають на її загальну позитивну оцінку. Вважаю за доцільне звернути увагу на такі аспекти.

1. Безумовно позитивним є прагнення дисертанта розглядати чорний піар не як окрему технологію дискредитації, а як складову сучасного інформаційного середовища. Водночас окремі положення, пов'язані з імперативами чорного піару, потребують глибшого методологічного обґрунтування. Зокрема, доцільно чіткіше окреслити критерії визначення цих імперативів, а також механізми їхнього впливу на формування стратегій політичної комунікації. Категорія «імператив» впроваджується й послідовно використовується в другому розділі, однак операціоналізація поняття та критерії його ідентифікації в конкретних виборчих кампаніях прописані недостатньо, що дещо ускладнює відтворюваність запропонованого підходу для інших дослідників. Докладніше обґрунтування процедур ідентифікації та аналізу імперативів суттєво посилює б прикладну цінність роботи.

2. Дискусійним є й питання функціональної природи чорного піару в сучасному політичному процесі. У дисертації переважає його трактування як переважно деструктивного інструменту впливу на електоральну поведінку та політичну свідомість. Водночас у сучасних умовах чорний піар подекуди може виконувати й функцію актуалізації суспільно важливих проблем чи політичного викриття, коли оприлюднення компрометуючої інформації про посадовця слугує інтересам демократичної підзвітності. Глибший аналіз межі між маніпулятивним впливом і легітимною політичною критикою надав би роботі більшої концептуальної завершеності.

3. У дисертації переконливо доведено, що чорний піар впливає на рівень довіри до політичних інститутів. Водночас потребує додаткового осмислення питання, чи не сприяє постійна присутність чорного піару поступовій зміні самої моделі виборчої конкуренції, коли емоційна дискредитація опонента починає переважати над змістовною політичною програмою. Такий процес може формувати якісно нову електоральну культуру, у якій раціональне обговорення передвиборчих пропозицій відступає перед емоційним протистоянням іміджів. Глибше розкриття цього

аспекту, зокрема в третьому розділі, посилило б аналітичний вимір роботи та підвищило прогностичну значущість її висновків.

4. Поєднання холістичного підходу в розділі 3 з імперативним підходом у розділі 2 не отримало достатнього методологічного узгодження: не пояснено, як саме ці два підходи взаємодіють у межах єдиної дослідницької стратегії. Холістичний підхід передбачає розгляд об'єкта як цілісної системи з акцентом на взаємозв'язках між її компонентами, тоді як концепція імперативів спирається на нормативно-функціональну логіку суспільних вимог до виборчого процесу. Незрозуміло, чи є холістичний підхід метарамкою, у яку вписується аналіз імперативів, чи, навпаки, концепція імперативів наповнює змістом холістичний аналіз. Через відсутність такого пояснення загальна методологічна конструкція дисертації почасти виглядає еклектичною; окремий підрозділ або розгорнутий методологічний коментар щодо взаємодоповнюваності цих підходів суттєво підсилив би концептуальну єдність роботи.

5. У дисертації недостатньо уваги приділено конкретним суб'єктам чорного піару - замовникам, виконавцям, посередникам (політтехнологам, медіа, штабам), що звужує соціоструктурний аналіз, заявлений у підрозділі 3.3. Хоча в роботі обґрунтовано соціоструктурні особливості чорного піару як системного явища, акцент зроблено переважно на функціональних і процесуальних характеристиках, а не на акторах, які реалізують маніпулятивні стратегії. Тим часом саме актороцентричний вимір є визначальним для розуміння механізмів відтворення чорного піару: хто ухвалює рішення про його застосування, хто розробляє відповідні кампанії, які медіа й за яких умов погоджуються брати в них участь, як координуються дії штабів і виконавців. Попри об'єктивну закритість цієї сфери, залучення даних про інституційну архітектуру ринку «чорного піару» збагатило б соціоструктурний вимір праці та суттєво посилило б фактологічне підґрунтя сформульованих автором висновків. Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, а лише вказують

на складність досліджуваної проблематики й можуть слугувати орієнтиром для подальшої наукової роботи.

Викладене має суто дискусійний характер; належною формою реагування на ці зауваження може стати їх коментар під час публічного захисту, що жодним чином не ставить під сумнів вагомість наукових здобутків автора.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що враховує нові теоретичні, методичні та практичні підходи до розв'язання актуального наукового завдання щодо комплексного дослідження чорного піару як системного феномену сучасного виборчого процесу. Тему дисертації розкрито повною мірою, поставлені завдання вирішено, мету дослідження реалізовано, представлено нові наукові результати, що мають як теоретичне значення, так і практичну цінність.

У цілому дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича залишає позитивне враження, а відзначені дискусійні положення й окремі недоліки не знижують її наукового та практичного значення.

За змістом і оформленням дисертація Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема:

- відповідає паспорту спеціальності 052 - «Політологія», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»;

- відповідає вимогам, установленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року.

Загальний висновок.

Ураховуючи актуальність, наукову новизну, вагомість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість й достовірність, а також практичну значущість сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор - Приймич Андрій Павлович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 - «Політологія» галузі знань 05 - «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційна опонентка:

**кандидатка політичних наук, доцентка,
доцентка кафедри журналістики
Факультету філології Карпатського
національного університету
імені Василя Стефаника**

Наталія ШОТУРМА

